

להתוודע ולהגלות מחמדי התורה בכל דף בשי"ם

בבא מציעא דף כד

בענין מציל מזוטו של ים

בבא מציעא דף כ"ד. וכן היה רבי שמעון בן אלעזר אומר, המציל מן הארי ומן הדוב ומן הנמר ומן הברדלס ומן זוטו של ים ומשלוליתו של נהר, המוצא בסרטיא ופלטאי גדולה ובכל מקום שהרבים מצויין שם, הרי אלו שלו, מפני שהבעלים מתיאשין מהן.

- א -

זוטו של ים אם התורה הפקירתו או שמותר מפני שנתייאשו הבעלים ממנו

שאבודה ממנו ומצויה אצל כל אדם, יצאת זו שאבודה ממנו ומכל אדם, שזה ודאי נתייאש ממנה, ע"כ. ומבואר בדברי הרמב"ם דמה שהתירה תורה זוטו של ים הוא מפני שבודאי נתייאש.

וכתב בלחם משנה שם דהרמב"ם לא ניחא ל' לומר כדברי הרא"ש דמה שאמרו בברייתא 'מפני שהבעלים מתיאשין מהן' אמור דוקא על מוצא בסרטיא ופלטאי ולא על מציל מזוטו של ים, ולכן הוא סובר דגם מה שמציל מזוטו של ים הרי הוא שלו הוא מטעם יאוש, דתולין שבודאי נתייאש. א

וכתב בנחלת דוד דף כ"ב (ד"ה שוב) דאע"ג דהרמב"ם סובר דמה שמציל מזוטו של ים הרי הוא שלו הוא מטעם יאוש, מכל מקום לגבי יאוש שלא מדעת, אין זוטו של ים דומה לשאר יאוש, שהרי בגמ' לעיל דף כ"א: אמרו דאביי ורבא לא נחלקו בזוטו של ים, כי זוטו של ים אע"ג דאית ביה סימן רחמנא שרייה, והיינו דאפילו אם הגיע ליד המוצא לפני שנודע לבעלים שנאבד ממנו החפץ, הרי הוא שלו, ולכאורה תקשה מזה על דעת הרמב"ם דהיתר זוטו של ים הוא מדין יאוש, דאם כן האיך מותר ליטול זוטו של ים לפני שידעו הבעלים מזה ועדיין לא נתייאשו. וכתב, דהטעם בזה הוא דכיון דההיתר בזוטו של ים הוא משום שבודאי נתייאשו הבעלים, לכן אע"ג דבשאר אבידה בדבר שאין בו סימן יאוש שלא מדעת לאביי לא הוי יאוש, מכל מקום זוטו של ים כיון שבודאי עתיד להתייאש, גם לאביי הוי יאוש.

ובמרחשת קונטרס בדיני יאוש סי' ה' (אות י"ד ט"ו) מבאר בדרך אחרת ההבדל בין שאר יאוש שאינו זוכה בו אם הגיע הדבר לידו לפני יאוש, ובין זוטו של ים שזוכה בו אפילו אם הגיע אצלו הדבר לפני יאוש, אע"ג דלדעת הרמב"ם גם זוטו של ים זוכה בו רק אחרי שנתייאשו הבעלים, וכתב דאפילו לדעת הרמב"ם דזוטו של ים מותר דוקא אחר שנתייאשו הבעלים, עם כל זה יש חידוש דין בזוטו של ים שהתירתו תורה יותר מבשאר יאוש.

דהנה בנתיבות המשפט סי' רס"ב סק"ג מבאר דאע"ג דיאוש הוא מדין הפקר, מכל מקום יש הבדל בין יאוש ובין הפקר, דהפקר יוצא מרשות בעלים מיד כשהפקיר את הדבר, אבל יאוש אינו יוצא מרשות בעלים אלא כשהגיע הדבר ליד הזוכה. אבל כשעדיין לא הגיע ליד זוכה אינו יוצא מרשות בעלים. ולכן אם אחרי שנתייאש כשעדיין לא הגיע הדבר ליד זוכה, ראה

פלוגתת הראשונים בזה / אפילו אם הוא מדין יאוש בעלים מותר גם אם בא ליד הזוכה לפני יאוש / זוטו של ים ודאי עתיד להתייאש / בשאר יאוש לא נפקע רשות בעלים עד שיגיע ליד זוכה, בזוטו של ים נפקע מיד רשות הבעלים

- רא"ש, רשב"א, רמב"ם, לחם משנה, נחלת דוד, נתי"מ, מרחשת -

א. במה ששינוי דהמציל מן הארי וכו' ומן זוטו של ים וכו' והמוצא בסרטיא ופלטאי גדולה וכו' הרי אלו שלו, והברייתא מסיימת 'מפני שהבעלים מתיאשין מהן', מצינו פלוגתא גדולה בין הראשונים, כמו שיבואר.

דהנה המקור דהמציל מזוטו של ים הרי אלו שלו, נלמד לעיל דף כ"ב: בברייתא ששינוי מנין לאבידה ששטפה נהר שהיא מותרת, דכתיב 'וכן תעשה לחמורו וכן תעשה לשמלתו וכן תעשה לכל אבידת אחיך אשר תאבד ממנו ומצאתה' מי שאבודה הימנו ומצויה אצל כל אדם, יצאתה זו שאבודה ממנו ואינה מצויה אצל כל אדם.

ולעיל דף כ"א: בפלוגתא דאביי ורבא אם יאוש שלא מדעת הוי יאוש או לא, אמרו דזוטו של ים ובשלוליתו של נהר לא נחלקו אביי ורבא אם יאוש שלא מדעת הוי יאוש או לא הוי יאוש, כי אע"ג דאית ביה סימן רחמנא שרייה, כדבעינן למימר לקמן (והיינו בברייתא דדף כ"ב). ומתבאר מזה דזוטו של ים יש בו היתר מיוחד שהתורה התירתו.

ולכן כתב הרא"ש סי' ו' דמה שמסיים רבי שמעון בן אלעזר ואומר 'מפני שהבעלים מתיאשין מהן' אמור דוקא על מוצא בסרטיא ופלטאי ובמקום שרבים מצויין שם, דבזה הטעם הוא מפני שהבעלים מתיאשין מהן, אבל במציל מן הארי ומן הדוב ומזוטו של ים אינו מטעם שמתיאשין, אלא אפילו עומד וצווח שאינו מתייאש, נעשה כצווח על ביתו שנפל. וכן כתבו התוס' לעיל דף כ"ב: (ד"ה איסורא) דזוטו של ים מותר אפילו אם אינו מתייאש. וכן כתב בחידושי הרשב"א לעיל דף כ"א: (ד"ה זוטו) דמסתבר דזוטו של ים הוא הפקר גמור, ואפי' מרדף אחריהם ואמר בפירוש שאינו מתייאש, עם כל זה הוא מותר, כי התורה הפקירתו.

אמנם הרמב"ם בפרק י"א מהלכות גזילה ואבידה הלכה י' כתב דהמוצא אבידה בזוטו של ים ובשלוליתו של נהר שאינו פוסק אע"פ שיש בה סימן הרי זו של מוצאה, שנאמר (דברים כ"ב) 'אשר תאבד ממנו ומצאתה', מי

ומן הברדלס, אם ידע בודאי שנתייאשו הבעלים הרי אלו שלו, ואם לא ידע יחזיר. ולכאורה דברי הרמב"ם סותרים זה את זה, שהרי בפרק י"א כתב דבודאי נתייאשו הבעלים, ומדוע כתב בפרק ו' דצריך שיתברר אם נתייאשו הבעלים.

וכתב בלחם משנה בפרק י"א (שם) דישנן שני סוגי זוטו של ים, דמה שכתב

א והנה הרמב"ם בפרק ו' מהלכות גזילה ואבידה הלכה א' ב' כתב דקורות ואבנים ועצים וכיוצא בהן ששטפם הנהר, אם נתיאשו הבעלים מהן הרי אלו מותרין, והן של מצילן. ואם אינו יודע אם נתיאשו או לא נתיאשו חייב להחזיר, ואין צריך לומר אם היו הבעלים מרדפין אחריהן. - לפיכך המציל מן הנהר ומזוטו של ים ומשלוליתו של נהר ומן הגייס ומן הדליקה ומן הארי ומן הדוב ומן הנמר

את הדבר לפני יאוש נתחייב בהשבתו, והוא מחוייב לשמור את האבידה בעד הבעלים, ולכן נחשב כאילו האבידה עומדת ברשות בעלים, ואין יאוש מועיל בדבר שהוא ברשותו של אדם, כי יאוש מועיל דוקא בדבר שאינו ברשותו. אכן זה אמור דוקא בסתם יאוש, שעל ידי יאוש אין האבידה יוצא עדיין מרשות בעלים עד שיזכה בו המוצא, ולכן מאחר שבאת האבידה לידי לפני יאוש והוא משמרה בעד הבעלים, לפיכך אין מועיל יאוש שיוכל להפקיעה מרשות בעלים ולהכניסה לרשותו, דכיון שבאמת הוא משמרה בעד הבעלים, האיך יוציאה מרשות בעלים לקנותה לעצמה. אבל בזוטו של ים שאחרי יאוש בעלים התורה הפקירתו לגמרי ויוצא מאליו מרשות בעלים, שפיר זוכה בה גם אם באת לרשותו לפני יאוש, שהרי התורה הפקירה את הדבר לגמרי, ואין צריך שהמוצא יוציאה מרשות בעלים לזכות בה, ולכן בזוטו של ים מועיל יאוש גם אם הגיע אצלו הדבר לפני יאוש.

- ב -

פרטי דינים בזוטו של ים אם היתירו הוא מדין יאוש בעלים

הוא מדין יאוש, ואין מועיל יאוש בדבר העומד ברשותו.

ובספר עמודי אור סי' קי"ב (אות י"ז בסוף הג"ה) מביא דברי הרא"ש (הנ"ל) דזוטו של ים מותר גם בלא יאוש, ולכן כתב דזוטו של ים של קטנים מותר, כי אע"ג דבקטנים אין בהם תורת יאוש, מכל מקום היתר דזוטו של ים אינו מטעם יאוש, ולכן גם בקטנים הרי אלו שלו. והיינו דזה דוקא לדעת הרא"ש דזוטו של ים אינו מדין יאוש, אבל לדעת הרמב"ם שסובר דדין זוטו של ים הוא משום דבדאי נתייאשו הבעלים, נמצא דזוטו של ים של קטן אינו נעשה הפקר, שהרי קטן אפילו אם מתייאש אין יאושו יאוש.

והנה לכאורה יש נפקותא פשוטה בין דעת הרמב"ם ובין שאר ראשונים לגבי זוטו של ים שהבעלים עומד וצווה שאינו מתייאש, דלשאר ראשונים שהתורה הפקירתו הרי הוא מותר לכל אדם, אבל לדעת הרמב"ם שההיתר הוא מפני שבדאי נתייאשו הבעלים, אינו מותר לכל אדם, כיון שהוא עומד וצווה שאינו מתייאש. אמנם בספר בית אהרן (בסוגיין) מאריך מאוד בדעת הרמב"ם, והעלה דאפילו לדעת הרמב"ם שההיתר הוא מדין יאוש, עם כל זה מאחר שאמרה תורה שהיא מותרת משום שבדאי נתייאש, אפילו אם עומד וצווה שאינו מתייאש, בטלה דעתו אצל כל אדם, ואין בדיבורו כלום.

הבעלים את האבידה וכלה יאוש, אין איש אחר יכול לזכות בו, כי בשעה שנתייאש לא יצא עדיין מרשות בעלים כל שלא הגיע לידי זוכה, וכיון שכלה היאוש לפני שהגיע לידי זוכה, אי אפשר לזכות בו.

ובנתי"מ שם כתב דבזה יש הבדל בין סתם יאוש ובין יאוש דזוטו של ים, כי דוקא בסתם יאוש אין החפץ יוצא מיד בעלים עד שיבא לידי זוכה, אבל בזוטו של ים אפילו אם צריך יאוש בעלים, מכל מקום מיד שנתייאשו הבעלים התורה הפקירתו, ונעשה מיד כהפקר ממש. [א]

ובזה מבאר במרחשת מדוע בזוטו של ים קונה גם בהגיע לידי לפני יאוש, כי הטעם דבשאר אבידה אין מועיל יאוש אם הגיע הדבר לידי המוצא לפני יאוש, כתב במלחמות להלן דף כ"ו: (דף י"ד: מדפי הרי"ף) דזה משום דכשמצא

זוטו של ים ברשותו של בעלים / זוטו של ים של קטנים / אומר בפירוש שאינו מתייאש

- דבר אברהם, עמודי אור, בית אהרן -

ב. בטור ובשו"ע חו"מ סימן רנ"ט סעיף ז' מביאים הלכה זו כפי דעת התוס' והרא"ש ושאר ראשונים, וכתבו דהמציל מהארי והדוב זוטו של ים ושלוליתו של נהר הרי אלו שלו, אפילו הבעל עומד וצווה. [א]

וישנן כמה נפקותות בפוסקים בין אם נפרש דהמציל מזוטו של ים הוא שלו משום שהתורה הפקירתו, או מפני שבדאי נתייאשו הבעלים, ונביא כמה מהן.

בדבר אברהם ח"א סי' כ"א (אות כ"ה) כתב דלפי מה שכתב במלחמות להלן דף כ"ו: דאין מועיל יאוש אלא בדבר שאינו ברשותו של אדם, אבל דבר שנמצא בתוך רשותו אין מועיל בו יאוש, נמצא דזוטו של ים הנעשה בתוך רשותו, לדעת התוס' והרא"ש שסוברים דהיתר זוטו של ים אינו תלוי בדין יאוש כי התורה הפקירתו, גם אם עומד ברשותו התורה הפקירתו. אבל לדעת הרמב"ם דהיתר זוטו של ים הוא מדין יאוש, נמצא דזוטו של ים שנעשה בתוך רשותו של אדם אין עליו דין הפקר, כיון דהיתר זוטו של ים

השלמות והוספות

[א] בגמ' (ע"ב) מובא עובדא בעוף שנטל בשר ופרח עד שהשליכתו בין הדקלים של בן מריון, והתיר לו אביי ליטול את הבשר לעצמו מדין זוטו של ים.

ובטור סי' רנ"ט כשמביא הלכה זו כתב דעוף שחטף בשר והשליכו למקום אחר, אפילו אם רובן ישראל, הוא של מוצא, שודאי נתייאשו בעליו, ע"כ. ובלחם משנה בהלכות גזילה ואבידה (שם) תמה על דברי הטור שהרי הוא סובר דהיתר זוטו של ים אינו מפני שנתייאשו הבעלים, ובגמ' היתירו ליטול את הבשר מדין זוטו של ים, ולמה כתב הטור דההיתר הוא מפני שנתייאשו הבעלים.

וכתב דצריך לומר דהטור סובר דמה שאמר אביי דדינו כזוטו של ים אין הכוונה שהוא באמת לגמרי כזוטו של ים, אלא כוונתו היה לומר דהוא דבר האבוד מבעליו ויש בזה יאוש בעלים.

והנה בתרומת הכרי סי' רנ"ט כתב דממה שאמר אביי לבר מריון שרשאי ליטול את הבשר מדין זוטו של ים מוכח דבזוטו של ים אין בזה משום 'ועשית הישר והטוב' להחזירו לבעלים, שהרי אביי התייר לבר מריון ליטול לכתחילה ולא אמר לו לצאת ידי שמים ולהחזירו לבעליו.

וכתב בשיעורי רבי שמואל לעיל דף כ"א סי' י' דמדברי התרומת הכרי מוכח שהוא מפרש דעובדא דבר מריון היה מדין שאר זוטו של ים שקונה גם ללא יאוש בעלים, ולכן הוא מוכיח מזה דבזוטו של ים אין צריך להחזיר אפילו לפנים משורת הדין, כי לדברי הטור דעובדא דבר מריון זכה מדין יאוש בעלים, על כרחך צריך ליישב בדרך אחרת מדוע לא אמר אביי להחזיר לפנים משורת הדין, שהרי במקום שקונה מדין יאוש, ודאי דמצד 'ועשית הישר והטוב' ראוי להחזיר.

בפרק י"א דבדאי נתייאשו הבעלים מיירי בזוטו של ים שאינו פוסק, ובזה ודאי נתייאשו הבעלים. ומה שכתב בפרק ו' דצריך לדעת אם נתייאשו הבעלים אמור בזוטו של ים שאפשר להציל על ידי הדחק. [ולגבי מציל מן הארי ודוב נמצא דהרמב"ם סובר דאין דינן כשאר זוטו של ים שתולין שודאי נתייאש, דלא כדברי הרא"ש (הנ"ל) שסובר דמציל מן הארי הרי אלו שלו אפילו בלא יאוש כלל].

במציל מזוטו של ים אם ראוי להחזיר לפנים משורת הדין

- רמ"א, תרומת הכרי, שיעורי רבי שמואל -

[א] ברמ"א סי' רנ"ט סעיף ז' כתב דכשם שאמרו שם בסעיף ה' דבמקום שרוב עובדי כוכבים מצויים אע"ג שמן הדין אפילו נתן ישראל בה סימן אינו חייב להחזיר כיון שהבעלים נתייאשו ממנו, עם כל זה טוב וישר לעשות לפנים משורת הדין להחזיר לישראל שנתן בה סימן, הוא הדין בזוטו של ים טוב וישר להחזיר למי שנותן בו סימן.

אמנם בתרומת הכרי שם חולק על דברי הרמ"א וכתב דבדבר שהתירתו תורה מדין זוטו של ים יש לומר שאין בזה משום 'ועשית הישר והטוב'.

ובשיעורי רבי שמואל לעיל דף כ"א (סי' י') מבאר יותר דלפי הכרעת הנתי"מ דשאר יאוש אינו יוצא מרשות בעלים עד שיגיע לרשות זוכה אבל זוטו של ים יוצא מיד מרשות בעלים, יש לומר דדוקא בשאר יאוש ראוי להחזיר לבעלים, כי כל זמן שלא זכה בו המוצא עדיין הוא ברשות בעלים, לא כן זוטו של ים שמיד נעשה הפקר גמור, אין בזה משום 'ועשית הישר והטוב' כיון שכבר אינו כלל של הבעלים.